

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ РУМУНІЇ

Семенюк Іван

д-р філософії, доц.

Клузький університет імені Бабеша-Боляй (Румунія)

*Присвячується Станіславу Володимировичу Семчинському,
духовному покровителю українського відділення
Клузького університету імені Бабеша-Боляй (Румунія)*

На підставі спогадів та історичних даних автор робить спробу уточнити і висвітлити виникнення й початковий період української літератури і письменства в Румунії. Оскільки українці з Румунії не мали своєї рідномовної школи до Другої світової війни, то не могли мати і своїх письменників. Заснування Українського ліцею і Педучилища 1945 р. в Сігеті, що на Мараморощині, та їхнє існування впродовж 20-ти років, а згодом і заснування українського відділення в Бухарестському університеті відкрили можливість для виникнення своєї корінної інтелігенції, у тому числі й письменників. Тому переважна більшість українських письменників Румунії є випускниками сігетського українського ліцею чи педучилища або українського класу, який існував у румунському ліцеї Сігету після скасування українськомовної школи.

Окрім загальних міркувань щодо початкового періоду українського письменства в Румунії, у статті надається увага лише двом із перших письменників, а саме Іванові Федькові (1938 – 1979) та Михайлові Небиляку (1949 – 2003). І.Федько у своїх творах "По новому шляху", "Із хроніки життя" та інших, а Михайло Небиляк у своїх романах "Лорана" і "Любов до ближнього" відтворюють життя українців Мараморощини під час Другої світової війни та післявоєнного періоду.

Ключові слова: Мараморощина, Сігет, український ліцей, українська література Румунії.

На початку було місто Сігет, точніше був Український ліцей в місті Сігеті, що на Мараморощині, заснований 1945-го року. До тоді українці Румунії не мали своєї рідномовної школи. Не мали свого краснопису, а тільки традиційну народну культуру, яка передавалася від покоління до покоління століттями їхнього існування в цьому регіоні. Заснування Українського ліцею та Педучилища, які забезпечили навчання української літературної мови та культури, стало одним із головних сприятливих чинників виникнення українського письменства в Румунії в п'ятдесятих-шістдесятих роках ХХ-го століття. Другою умовою для виникнення українського письменства було заснування в Бухаресті 1949 р. українськомовної газети "Новий Вік" і Українського відділення в Бухарестському університеті 1952 р. Ось чому майже всі українські письменники Румунії, окрім Гаврила Клемпуша, пов'язані з існуванням Українського ліцею та Педучилища в Сігеті, а потім й Українського відділення в Бухарестському університеті. Гаврило Клемпуш займає особливе місце в складі українських письменників Румунії. За винятком короточасного навчання в чернівецькому педінституті, Г. Клемпуш не вчився систематично в українській школі. Як справедливо зазначає Михайло Михайлюк, "у п'ятдесяти-шістдесяти роки минулого століття, коли наша література була ще бідна і незріла, Гаврило Клемпуш села Вишавська Долина був відомий як поет-лісоруб, котрий пише коломийкові вірші про трудівників лісу і "нове життя", друкуючи їх у газеті "Новий Вік"... Минали роки, наша література пішла стрімко вгору, і про Гаврила Клемпуша як поета мало хто згадував, він залишався таким собі народним самородком, якому в поважний уже вік не під силу "наздогнати" молодших побратимів по перу" [Михайлюк 2009, 6].

Від заснування Українського ліцею та Педучилища минуло приблизно 10 років, період, у якому українська молодь Румунії вивчила досить добре українську літературну мову і встигла досить глибоко ознайомитися з українською літературою, що надало їй можливість випробувати свої сили на терені літературної творчості.

Із спогадів Степана Ткачука про ті роки стало відомо, що навесні 1952 р. Український ліцей відвідав Андрій Малишко. З цієї нагоди було влаштовано літературний вечір, на якому Іван Федько прочитав свої поезії. "З поміж тих, хто прочитав свої поезії, – пише Степан Ткачук – найбільший успіх мав Іван Федько. А сам Малишко наприкінці вечора обняв і поцілував молодого автора" [Ткачук 2000, 214].

Щодо дати візиту в Сігет Андрія Малишка, то необхідно уточнити наступне. Весна 1952 р. є час, коли я закінчив Український ліцей. Місяця червня 1952 р. в Сігеті справді відбулася велика подія, а саме Сігет відвідала делегація з України, яку супроводжав хор Григорія Верьовки. У день приїзду українських гостей випускники ліцею і педучилища писали роботу з української літератури. Члени делегації увійшли в клас разом з нашим учителем української мови та літератури Боженком, якого Україна направила навчати українських дітей з Румунії літературної української мови. Делегація подарувала мені "Кобзар" Т. Шевченка. Після обіду всі учні та учителі були присутні на концерті хору імені Верьовки. Окрім концерту, ніяких інших культурних заходів в той день не було. Візит у Сігет Андрія Малишка мав відбутися не раніше осені 1952 р., тобто після мого від'їзду з Сігету. Імовіріше, що А. Малишко відвідав Український ліцей навесні 1953 р. Однак ця неточність у спогадах С. Ткачука не заперечує, а, навпаки, підтверджує той факт, що учні Сігетського українського ліцею та Педучилища на початку 1950-х років почали писати вірші, робити перші кроки на шляху українського краснопису в Румунії.

Якщо першим українським поетом Румунії був Гаврило Клемпуш, то першим прозаїком був Іван Федько. Ось що пише про ті роки Михайло Михайлюк: "П'ятдесяті роки були роками поступового розвитку української літератури в Румунії і осягнення ступені її зрілості. Вихід в світ першої книги оповідань Івана Федька "По новому шляху" засвідчив як раз про момент осягнення рівня зрілості української літератури або, по крайній мірі, наближення до її зрілості... Наприкінці п'ятдесятих років... прийшло в літературу поповнення, з рядів яких... вийшли справжні письменники. Маю на увазі Юрія Павліша, Степана Ткачука, Івана Федька (з нього вибрався гарний прозаїк, але, на жаль, він помер у розквіті творчих сил)... Але літературний процес, як і всі процеси, повинен мати свої зламні моменти. Таким моментом, хоча провідним жанром на той час – початок шістдесятих років – була поезія, став вихід першої в українській літературі в Румунії книги – збірка оповідань Івана Федька "По новому шляху" (1960). Це було ознакою, що літературна продукція вже не вміщалася на сторінках газет, але й того, що вона дійшла самосвідомості свого існування, що ряд письменників перейшли від оказійного писання до систематичної творчості" [Михайлюк 1983, 7–8].

Першими українськими письменниками – випускниками Українського ліцею та Педучилища – були Іван Федько, Юрій Павліш, Степан Ткачук. На рік пізніше збірки оповідань Івана Федька "По новому шляху" вийшла в світ перша збірка поезій

Юрія Павліша "У праці, у пісні, в любові" (1961 р.). Після цих перших письменників появилася ціла плеяда інших талановитих представників українського письменства, таких як Іван Ковач, Михайло Небиляк, Павло Романюк, Іван Шмуляк, Микола Корсюк, Іван Арделян та інші.

У нашій доповіді ми обговоримо лише творчість двох із вищезгаданих письменників, а саме Івана Федька і Михайла Небиляка.

Перед тим, як приступити до аналізу творчості цих двох письменників, треба зробити одне принципово-важливе зауваження, а саме щодо української мови перших українських письменників з Румунії: усі їх твори були написані зразковою українською літературною мовою. Значимість цього твердження стане зрозумілим, якщо нагадаємо, що заснування Українського ліцею і вихід в світ першого українського літературного твору в Бухаресті, а саме "По новому шляху" Івана Федька, розділяють лише 15 років. Автор цього твору поступає в Педучилище Сігету в 1950 році, а перша його книга виходить в світ 1960 р. Це означає, що Іван Федько, як і інші учні Українського ліцею та Педучилища, швидко вивчили і стали вживати українську літературну мову. Взагалі, розвиток української освіти і культури в Румунії після заснування Українського ліцею і Педучилища в Сігеті мав не повільний, еволюційний характер, а стрибково-подібний. Це явище я називаю "українським дивом" Румунії. Про справедливність цього твердження ми переконуємось, якщо візьмемо до уваги той факт, що до Другої світової війни 1939–1945 рр. українці Мараморощини та й інших регіонів Румунії, окрім Буковини, не мали навіть своїх учителів та священників, а переважна більшість населення була неграмотною. Завдяки заснуванню Українського ліцею та Педучилища впродовж 10–15-ти років появляються не тільки свої учителі та священники, а й інженери, лікарі, учені та письменники. Одним словом, українська інтелігенція Румунії робить перші свої кроки в історії.

Таким чином, вихід в світ 1960 р. "По новому шляху" можна і треба уважати роком народження української художньої літератури і українського письменства в Румунії. За своє півстолітнє існування, українська художня література зазнала широкого розвитку і досягнула високого рівня естетичної майстерності. Безумовно, здобутки української літературної творчості є найкращим досягненням нашої національної меншини в Румунії. На жаль, ніхто із представників української інтелігенції не посмілився зробити теоретичний синтез цього неординарного культурного явища Румунії з нагоди ювілею першого півстоліття існування української літератури в Румунії.

Іван Федько, як і Михайло Небиляк, відобразили в своїх творах з душевною теплою і любов'ю життя українців Мараморощини під час Другої світової війни і перших двох десятиліть після війни. Іван Федько народився 1938 р., тобто на початку Другої світової війни. Безумовно, перші його враження та знання про навколишнє середовище пов'язані зі злиднями та горем, які принесла людям війна. Інше глибоке враження, яке вплинуло на його творчість, пов'язане з визволенням Мараморощини Червертим українським фронтом восени 1944 р. та новими перспективами, які відкриває ця подія для розвитку українців цього регіону і загалом для українців Румунії.

Хоча Михайло Небиляк народився на 11 років пізніше Івана Федька (1949 р.), у своїх прозових творах (у романах "Лорана" і "Любов до Ближнього") надає головну

увагу цьому всесвітньому історичному явищу. Це пояснюється, на мою думку, тим фактом, що Друга світова війна, присутність воїнів Четвертого українського фронту на Мараморощині і поворот в житті і розвитку українців багато обговорювалися в ті роки в українських селах.

Іван Федько. У той початковий період українського письменства більшість з учнів, які пробували свої сили на терені літератури, писали вірші. Навіть й Іван Федько, як видно зі спогадів Степана Ткачука, писав вірші, але він став першим українським прозаїком.

Як ми вище уже підкреслили, перша його книга "По новому шляху" вийшла в світ 1960 р. Це була збірка коротких оповідань та новел, зразок короткої розповідно-описової прози. Друга його книга, під заголовком "Новели", вийшла 1977 р. На жаль, в розквіті таланту, він відійшов у Вічність абсолютно несподівано 13 вересня 1979 р. Після його кончини вийшла в світ третя його книга під влучним заголовком "Обірваний політ". Дійсно, обірвався "політ" чудового і талановитого українського письменника Румунії другої половини ХХ-го століття.

Судячи збірку "По новому шляху" на підставі звичайних, легких сюжетів, узятих із життя українських селян Мараморощини, можна легко прийти до висновку, що письменник знаходиться на початку свого творчого шляху. Однак, читаючи оповідання та новели, зібрані між обкладинками книги, швидко переконаєшся, що автор є "зрілим" і талановитим письменником.

Щоб правильно охарактеризувати проблематику книги "По новому шляху" І. Федька, треба перш за все уточнити, так би мовити, її просторові та часові координати. У цьому сенсі, усі оповідання, зібрані в його першій книзі, відтворюють життя українських селян Мараморощини в період недавно закінченої Другої світової війни, тобто період, коли українці цього регіону та інших регіонів Румунії почали свій "новий шлях".

Заголовок збірки "По новому шляху" надає однойменна новела, яка увійшла в її склад. Було б, однак, помилково думати, що ця новела повністю або в більшій часті, відображає зміст збірки. Більш того, виходячи з такої думки, можна б дуже легко прийти помилкового висновку, а саме, що збірка написана в дусі соціалістичного реалізму, оскільки там ідеться про заснування колгоспу. Кінець новели відображає момент радісного вступу Петра, після довгих роздумів і коливань, до колгоспу: "Очі Петра так і сіяють від щастя. Йому здається, що ті (члени комісії І. С.) дуже поволі підходять до нього і він хоче крикнути на весь голос: – Скоріше, скоріше, ходіть! Нехай і я віддам свою частку, з якою я вступаю на шлях нового життя!" [Федько 1969, 123]. Правда, є тут відтворені в справжньому реалістичному стилі й події, які відбулися в українських селах під час і незабаром по закінченні Другої світової війни – такі, як відправлення добровольців на фронт (Петро Корж, головний персонаж новели "По новому шляху", є одним із добровольців, які воювали в складі Четвертого українського фронту), розподіл землі багача села поверненими добровольцями з фронту, участь молоді в побудові нової залізниці тощо. Однак, не ця новела втілює провідну ідею збірки. На мою думку, таким твором є невелике оповідання, яким починається збірка – "Сонце весни".

Важко сказати, чи думав І. Федько починати свою збірку цим оповіданням, яка виражає її суть, чи видавник випадково упорядкував написані твори ?! Хотілося б, щоб не випадково збірка починалася цим оповіданням і що автор свідомо обрав його як її початок. Ця моя гіпотеза має досить правдоподібну підставу. Адже весна, сонце весни – це відродження, початок нового циклу життя. Але справа не тільки в тому, що автор звертається до весни, як до символу нового життя. Головне в змісті, у сюжеті оповідання. Воно починається з головної події весни: "На поле вийшли орачі"... Однак, у центрі оповідання знаходиться школа, можливість і необхідність для українських дітей йти навчатися в Сігет. Розуміється, ідеться про Український ліцей та Українське педучилище, засновані в Сігеті вперше в історії Румунії.

У той час в українських селах Мараморощини люди дуже жваво обговорювали заснування української школи і можливість для українських дітей навчатися рідною мовою. Селяни переконували одні других, щоб посилали своїх дітей до Сігету вчитися. Одним словом, люди були найбільше зацікавлені школою, яку заснували в Сігеті, раділи, що їхні діти мають можливість учитися і потім працювати лікарями, інженерами чи вчителями, а не так, як працювали дотоді, будучи неграмотними і обробляючи землю старинними засобами. Підкреслюючи, яке добро для дітей, які вчаться, є навчання, селяни оцінюють наступним способом заснування школи: "Та як би їм не було добре вчитися! Школу мають добру, – відізвався Олекса Гринько. – Ади, я во-сени після свого хлопця до педагогічної школи до Сігета, то він тепер не може мені нахвалитися, як там добре. І вчать гарно, і їдять, і сплять. А тепер ще мені розповів, що на осінь їм новий будинок під школу дадуть. Так, так, той, що був розбитий під час війни. А тепер його відбудували і на осінь віддадуть нашим дітям під школу його"...А ти чого не відпустив свого хлопця далі вчитися? Чи хочеш залишити його тільки з семирічкою? Та ж твій хлопець так добре вчився і ми всі понадіялись, що ти його пішлеш продовжувати навчання. А що виходить? Ти хочеш, щоб і він крутив хвосту волам? Та ж він тебе проклинає, коли виросте, що ти його не післяв далі вчитися...Ти знаєш – наука в ліс не веде. Тож не тримай хлопця вдома. Шкода!"... Павлові, який не післяв свого сина вчитися в Сігет, люди порадили, щоб він пішов і сам довідався, який гарний будинок побудували для школи. "Довго стояв Павло і дивився на все це. Адже такого вони ще не мали зроду-віку. Ні, їх тепер уже не вважають жебраками, здібними лише до чорної роботи. Вони тепер вільно будують своє вільне життя" [Федько 1969, 9–11, 16–17]. Одним словом, це була найбільша і найголовніша подія для українців Мараморощини і Румунії в післявоєнний період. Тому, на мою думку, "новий шлях" для Івана Федька – це шлях навчання рідною мовою, по якому пішли українці Мараморощини вперше в історії після Другої світової війни, шлях науки та цивілізації, шлях, яким сподівалися подолати своє бідняцьке життя.

Можна з упевненістю твердити, що школа, навчання являє собою одну з центральних тем творчості І. Федька. Так, найкращий свій твір "Із хроніки життя", який увійшов у збірку "Обірваний політ", присвячує школі та науково-дослідницькій праці. Тут письменник відтворює долю двох персонажів, життя яких розвивається паралельно і лише при кінці вони зустрічаються, а саме: український учитель Олекса і румун, професор і науковий дослідник Медичного інституту Влад Божинець.

Автор обирає своє рідне село, Верхня Рівна, для відтворення однієї з паралельних "хронік життя", а саме життя вчителя Олекси. Він прямо називає село Верхнянка, де народився вчитель Олекса й куди повертається працювати після закінчення Педучилища і недовгого учителювання в українському селі П (за всіма ознаками, це українське марамороське село Поляни). Тут дуже легко можна запримітити автобіографічні аспекти письменника. Розуміється, не в цьому полягає головна характеристика цього твору, а в тому, що і тут автор продовжує описувати життя українського села в післявоєнний період. Олекса, сільський хлопець, учень педучилища, але влітку працює в лісі, допомагає лісорубам, або, поруч зі своїм дідом, бере участь у сільськогосподарських роботах. Повертаючись додому після закінчення праці в лісі, по дорозі, вуйко Петро розмовляє з ним: " – Ну, як? Наситився роботи? Де краще, вдома чи в лісі?

– Не знаю...

– Та знаю я... Отак ми всі, з діда-прадіда, починали жити і живемо...Та легше так в школі. Не дерешся дебрами і не колупишся за камінчиками та тернями!...Але для школи треба голову мати!.. Ади мої повішаники до книжки не беруться!...Не розумів Олекса, чому це вуйко Петро завів таку розмову: скаржиться самому собі, чи довіряє свої почуття і роздуми такому ж хлопцеві, як він. Знав він вуйкових синів, разом у початкову ходили, тільки ті з кожним роком відпадали, губились десь по різних роботах" [Федько 1980, 83].

Чудово описує І. Федько працю вчителів в українському селі. Цей опис має й історичну цінність, оскільки в ньому автор показує працю вчителів у напрямі ліквідації неграмотності, яка існувала в українських селах до Другої світової війни: "Після уроків у школі йшли вчити неграмотних. А цих у селі більше, ніж дев'яносто процентів. От і бий собі голову з ними! Молодші приходили охоче, здебільшого хлопці, а ось старих ніяк не переконаєш в необхідності знання грамоти. І мучишся з ними, і водиш свою вже стару тремтячу руку по лініях зошита, і читаєш по буквах і складах, бо надієшся, що їхні голови скоріше і легше запам'ятають твої слова, та на кінці здається тобі, що все те пішло марно, що нічого ти не добився, що даремно тратив час, бо в людей не до науки стояла голова, а до життєвих, буденних справ. І так не день, не два, а місяці, роки, в будь-яку погоду! А коли виявлявся вільний вечір, треба було збиратися в найбільшому класі і аж до півночі витягати шиї та напучувати вени, вивчати пісні, танцюючи, готуючи артистичні програми" [Федько 1980, 182].

Описує письменник і розвиток школи в своєму рідному селі. Після праці в далекому гірському селі, Олекса повертається учителювати до рідного села, у Верхнянці. У збірці "Обірваний політ" школі присвячене ще одне оповідання – "Коротка історія".

У творчості Івана Федька зустрічаємо не тільки сюжети, пов'язані зі школою. Він описує, з великою симпатією до своїх односельчан і до своєї української національної меншини, найважливіші події свого часу. Тому, щоб надати загальну характеристику його творчості, потрібно, на мою думку, відходити від найголовніших заголовків його творів і на їхній підставі сформулювати своєрідну гру слів, яка може стати загальною оцінкою його творчості. Беручи за основу це міркування, мо-

жемо без сумніву підкреслити, що творчість Івана Федька є своєрідною хронікою із життя українців Мараморощини по новому шляху перших двох десятиліть після Другої світової війни 1939–1945 рр.

Михайло Небиляк. Іван Федько і Михайло Небиляк – уродженці гарного українського села Верхня Рівна, що на Мараморощині. Окрім цих письменників, у цьому селі є ще чотири сучасних письменників: Павло Романюк, Марта Бота (література для дітей), Михайло Трайста і Анна Трайста-Рушть.

Михайло Небиляк народився 17 січня 1949 р., закінчив семирічку в школі свого рідного села, де вчителем української мови був Іван Федько, а 1967 р. завершив навчання в українському класі сігетського румунського ліцею ім. Драгоша Воде, який було засновано після скасування україномовної школи та ліцею 1965 р. Того ж самого року поступає на українське відділення Бухарестського університету. Уже наступного 1968 р. дебютує, як поет, на сторінках газети "Новий Вік", а 1972 р. (випускний рік) виходить у світ перша його збірка поезій "Криниця моїх очей". Після закінчення факультету два роки працює в Інституті мовознавства Академії Наук Румунії. Можна здогадуватися, що дослідницька праця в столиці не задовольняла письменника. Це була одна із можливих причин його рішення повернутися до свого рідного села і стати учителем української мови та літератури. Видно, що письменник не міг жити далеко від того середовища, яке "кормило" його уяву, почуття та творчий порив. Упродовж праці в столиці він робить крутий поворот і пробує свої сили на терені прози. Ця спроба закінчується великим успіхом – виходом у світ роману "Лорана", першого роману, написаного українською мовою, у Румунії і удостоєного премії Спілки письменників. Таким чином, якщо Іван Федько був першим українським прозаїком Румунії, Михайло Небиляк став першим романістом. Другий його роман "Любов до ближнього" виходить у світ 1978 р. Роман був перекладений румунською мовою.

Здавалося, що Михайло Небиляк покинув поезію, але з виходом у світ другої його збірки поезій "Неспокій весни" (1990 р.) він довів, що це не так. Насправді, у своїй творчості він виявив симетричність між поезією і прозою. Про це свідчить і його обіцянка випустити збірку поезій "Заборонені любови", і роман "Смуток великих снігів". На жаль, ці тексти ні до сьогодні не були опубліковані і є мотиви думати, що вони десь загубилися.

Не маючи можливості в рамках цієї статті аналізувати поетичну творчість Михайла Небиляка, ми зупинимося коротко на його прозових творах.

Сюжети обох романів пов'язані з Другою світовою війною. Це є доказом того, як я підкреслив і вище, що Друга світова війна і особливо її результати відіграли визначальну роль у житті українців Мараморощини і Румунії. Тема війни присутня і в поетичній творчості Михайла Небиляка. Нагадаємо тут лише "Баладу" І – Добровольцям зі збірки "Неспокій весни": /Загравною крові,/ /у вогні і стражданні,/ви для нас здобували/ щастя і любов./

/Вас нищили кулі,/ вас спрага колола, /на стяг наш шовковий /розлили ви кров./

/Батьківщина ридала, /як дитя стоголосе, /бійці наші несли /у Татри любов /і мир ніжним дітям, /малим і голодним, /що вірили в наші /і сльози, і кров./

/Хай сонце прославить /любов вашу й ніжність! / Хай пухом земля /буде тим, що упали! /Вовік не забуде / Батьківщина їх мати, /вони для нас жили, /для нас і падали !../ [Небиляк 1990, 38–39].

Цікаво, що в романі "Лорана" описано події, які розгортаються переважно наприкінці Другої світової війни, тобто уже після визволення Мараморощини восени 1944 р. Олександр Рона, один із головних персонажів твору, відправляється воювати в складі Четвертого українського фронту. Його та інших, таких самих, як він, українців Мараморощини, називали добровольцями. При розлуці закохані Лорана і Олександр виражають надію, що після закінчення війни вони будуть жити в любові і щасті. Із спогадів Олександра нам стає відомо, що його брат Микола воював в складі хортистської (угорської) армії в Радянському Союзі, де його розстріляли за зраду (обвинуваченням йому було те, що відпустив на волю полонених), а брат Юрій помер удома (йому дали випити отруту). Після смерті Юрія стало відомо, що він керував підпільною групою, яка супротивилася хортистському уряду Угорщини.

Після закінчення війни й повернення Олександра додому, довгий час змушений шукати Лорану, бо вона покинула своє рідне село і поселилася в столиці. Коли вони, нарешті, зустрінулися, їхні давні мрії здійснюються. У мить щасливого піднесення, Лорана просить Олександра розказати "усе, що пережив":

– "На фронт, як пам'ятаєш, пішов, коли мені було вісімнадцять. Не було страшно. Юрій помер, Миколу розстріляли. Я повинен був відомстити за них. Але я не йшов на фронт, щоб відомстити, а тому, що так вимагав рух історії. Його я зрозумів із самого початку. Якщо батько ціле своє життя був прихильником монархії, я ненавидів її. Я зрозумів, що суспільство повинне змінитись, стати інакшим. І хоч був молодим, занадто молодим, я знаю, що коли бажаю іншого життя за нього потрібно боротися. Ти бачила, що приніс людству фашизм. Те, чого ми зазнали під час війни, ще нічого. Ми знали, що йде війна, і що на війні люди вбивають одне одного. А після війни люди відкрили всі кримінальні вчинки фашизму...А тому, що кожна війна приносить людям нещастя – принесла і мені...Точилися запеклі бої. Німці усвідомили, що війна програна, і тоді стали зубами захищати кожний клептик зайнятої території..." [Небиляк 1974, 102–103].

Описана доля братів Рона була звичайним явищем в українських селах Мараморощини, тобто участь старшого покоління в складі фашистсько-хортистської армії на фронті в Радянському Союзі, а молодші воювали в складі Четвертого українського фронту до закінчення війни супроти хортистів та фашистів.

У романі "Любов до ближнього" Михайло Небиляк продовжує свої роздуми про Другу світову війну. На цей раз він відтворює не кінцевий період війни, а самий початок та її розгортання, так, як події війни відбиваються в житті та на долі своїх односельчан.

Із перших сторінок роману ми довідуємося, що село і, добавимо ми, уся північна Трансільванія, уходить до складу фашистсько-хортистської Угорщини: "В п'ятницю ввечері сільський староста повідомив, що в суботу вранці в село прибуде угорське військо" [Небиляк 1978, 25]. Остап Підгірний і кілька селян, які не бажали

бути підлеглими угорській владі, вирішують піти в гори. Дорогою угорські жандарми арештовують їх і засуджують на смерть. Хлопчик Остап, син О. Підгірного та інші селяни присутні при їх повішенні.

Андрій Лянчук, один із головних персонажів роману, гусарський офіцер, фанатичний прихильник і захисник фашистсько-хортистської влади, якийсь час воює на фронті в Радянському Союзі. Будучи пораненим, повертається додому, переслідує підпільних борців, які супротивляються хортистській окупації. На фронті вбиває свого односельчанина Миколу, а, вернувшись додому, убиває Михайла, члена підпільної організації в день його одруження. Остапові Підгірному добре знайомі всі злочини Андрія Лянчука. Це призведе згодом до появи в душі Остапа ідеї відомстити за всі вчинки хортистського офіцера. Після війни він довідується, де живе А. Лянчук, і навідує його з надією відкрити всю правду. Після кількох зустрічей у домі Лянчука, цей запрошує Остапа Підгірного на полювання. Під час полювання Остап вбиває А. Лянчука.

На відміну роману "Лорана", де письменник відтворює нещастя і горе, які приносять людям війна, у романі "Любов до ближнього" автор, окрім висвітлення трагічних сторін війни, відхиляє війну і злочин як суспільне явище. Виходячи із морального принципу любові до ближнього, письменник заперечує війні право на її існування: "...тому, що я людина... не маю права підняти меч на мого ближнього..., не мав права підняти меч на того, котрий підняв меч на інши: на мого друга, батька чи іншого ближнього. Правду говорячи, ніхто не має права вбити когось" [Небиляк 1978, 75].

Вищепроведений короткий аналіз творів письменників Івана Федька і Михайла Небиляка доводить, що їх творчість була невіддільно пов'язана з життям і турботами українців Мараморощини, зокрема своїх односельчан, у поворотному періоді їх історії, у періоді їх відродження та культурного розвитку. Письменники навіть натякають, що вони пишуть про своїх односельчан. Так, І. Федько називає своє рідне село Верхня Рівна Верхнянкою, а М. Небиляк надає прізвище Рона (Рона є румунська назва села Верхньої Рівни) головному персонажеві роману "Лорана". Відомості про українських письменників Румунії з Мараморощини стануть у нагоді читачам України.

На основе воспоминаний и исторических данных автор делает попытку уточнить и осветить возникновение и начальный период украинской художественной литературы в Румынии. Поскольку украинцы Румынии не имели школы на родном языке до Второй мировой войны, соответственно они не могли иметь и своей интеллигенции, а значит и своих писателей. Основание Украинского лицея и Педучилища в городе Сигете в 1945 г. и украинского отделения при Бухарестском университете сделали возможным появления своей интеллигенции, включая и своих писателей. Поэтому не удивительно, что первыми украинскими писателями в Румынии стали выпускники названных учебных заведений.

Кроме общих положений в связи с возникновением и первым периодом существования украинской художественной литературы в Румынии, автор статьи анализирует творчество двух украинских писателей, а именно: Ивана Федько (1938 – 1979) и Михайла Небиляка (1949 – 2003). И. Федько в своих произведениях "По новому пути", "Из хроники жизни" и в других, а М. Небиляк в романах "Лорана" и "Любовь к ближнему" описывают жизнь украинцев мараморошского района Румынии во время Второй мировой войны и в послевоенный период.

Ключевые слова: Марамуреш, Сигет, украинский лицей, украинская литература Румынии.

Professor Ivan Semeniuc's article begins with some general considerations about the first period of the development of Ukrainian literature in Romania. Since in the first half of the 20th century Ukrainian nationals of Romania did not benefit from school education in their mother tongue, they did not even have their own intellectuals. Only in 1945, after the Ukrainian language high school and the Paedagogical school were created in Sighetu Marmăției (in Maramureș, a historical region in North East Romania), as well as the Ukrainian section at the University of Bucharest (1952), favourable conditions materialized for the emerging of Ukrainian intellectuals and writers in Romania. For this very reason, most of the Ukrainian writers of Romania were graduates of the above-mentioned educational institutions.

Besides these general considerations, the article briefly analyzes the lives and works of the first two most important Ukrainian writers, namely Ivan Fedico (1938–1979) and Myhailo Nebeleac (1949–2003). In his short stories volume *Pe drumul nou* (*On a new way*), as well as in his short story *Din cronica vieții* (*A Life Chronicle*) and in other works, Ivan Fedico describes the life of Maramureș Ukrainians during World War II and in post-war years. The description of the life of Maramureș Ukrainians in the same historical period is also the core subject of Myhailo Nebelias's two novels *Lorana*, for which he was awarded the Romanian Writers' Union Prize, and of *Aproapelui dragoste* (*Love of the Neighbour*). The latter was translated into Romanian.

Key words: Maramureș, Sighetu Marmăției, Ukrainian literature of Romania, Ukrainian high school.

Література:

1. Михайлюк М. Передмова до збірки Г. Клемпуша, "Верховинська Сопілка". – Бухарест: RCR Editorial, 2009. – С. 3–17.
2. Михайлюк М. Слово про слово. – Бухарест: Критеріон, 1983. – 190 с.
3. Небиляк М. Лорана. – Бухарест: Критеріон, 1974. – 194 с.
4. Небиляк М. Любов до ближнього. – Бухарест: Критеріон, 1978. – 248 с.
5. Небиляк М. Неспокій весни. – Бухарест: Критеріон, 1990. – 78 с.
6. Ткачук С. Слово про побратимів. Есе і карби. – Бухарест: Мустанг, 2000. – 160 с.
7. Федько І. По новому шляху. – Бухарест: Держ. вид. літератури і мистецтва, 1969. – 97 с.
8. Федько І. Із хроніки життя (Обірваний політ). – Бухарест: Критеріон, 1980. – 120 с.